

משרד החינוך
המינהל הפדגוגי
האגף לחינוך על-יסודי

משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
הפיקוח על הוראת העברית

שם התלמיד:

כיתה:

בי"ס:

תאריך:

משימות הערכה במקצוע "עברית"
תכנית שלהב"ת
מחצית א' - תש"ע

פרק ראשון

קראו את הטקסט שלפניכם, וענו על השאלות שאחריו.

אליעזר בן-יהודה ותחיית הלשון העברית

מעובד על פי יעקב פלמן, לשוננו לעם, קובץ לשנת הלשון, האקדמיה ללשון העברית, התש"ן

השם אליעזר בן-יהודה קשור בתופעה מיוחדת במינה, לא רק בתולדות לשוננו העברית, כי אם בתולדות לשונות העולם בכלל, והיא: תחיית הלשון. במונח "תחייה" אין אנו מתכוונים לתחיית המתים, שהרי העברית לא הייתה מעולם שפה מתה שלא השתמשו בה כלל. ב"תחיית העברית" אנו מתכוונים להפיכת שפה שלא הייתה מדוברת דיבור יום יומי שוטף ורגיל כ-1600 שנים, לשפה חיה וטבעית. בן-יהודה היה הראשון שהטיף לתחיית העברית ואף הגשים זאת.

5

אליעזר בן-יהודה (פרלמן) נולד למשפחה יהודית דתית בעיירה בליטא בשנת 1858. בצעירותו עזב את הישיבה ועבר ללמוד בבית ספר רוסי. הוא הושפע מאוד מהמאבקים שניהלו עמי אירופה באותה תקופה על עצמאותם, והחליט לאמץ את רעיון הלאומיות גם לעמו, לעם היהודי. היישוב היהודי בארץ ישראל באותה תקופה היה דל, ולשון היהודים, העברית, שימשה כלשון כתובה ולא מדוברת. בן-יהודה האמין כי על היהודים לשוב לארצם ולדבר בלשונם אם ברצונם להגיע לעצמאות לאומית.

10

ספוג ברעיונות האלה החליט בן-יהודה לעלות ארצה. הוא התיישב בירושלים, שבה גרו רוב היהודים שחיו אז בארץ, מפני שקיווה שהיא תשמש מוקד לתחיית העברית, וממנה יתפשט הרעיון בארץ ובתפוצות.

15

בן-יהודה פעל בדרכים אחדות, ואלה העיקריות שבהן:

א. הדוגמה האישית

בן-יהודה היה נחוש בדעתו עוד לפני בואו ארצה, שהוא עצמו ישמש דוגמה ומופת לדעותיו. הוא החליט לדבר אך ורק עברית עם כל יהודי שיפגוש, ודרש זאת גם מאשתו ומבני ביתו. אולם קבוצות קיצוניות בחברה החרדית התנגדו להחייאת העברית כי ראו בניסיונותיו של בן-יהודה חילול קודש. הם החרימו את בני המשפחה ואף דיווחו לשלטונות הטורקיים שבן יהודה מעודד למרד נגדם. כתוצאה מכך הוא נעצר וישב שנה במאסר. משפחת בן-יהודה מימשה את רעיון התחייה למרות היחס העוין של החברה והקושי בדיבור בלשון, שחסרו בה הרבה מילים וביטויים. למעשה היא הייתה למשפחה היהודייה הראשונה מאז חורבן בית שני שדיברה בעברית. כך הוכיח בן-יהודה לכל הספקנים שתחיית השפה אפשרית.

20

25

ב. הסתמכות על הילדים ועל הנוער

בן-יהודה הבין שעתיד תחייתו של השפה הוא בפי הילדים, לכן דרש שהלשון המדוברת בכל בית יהודי תהיה עברית. ועוד דרש, שמוסדות החינוך היהודיים ילמדו את כל מקצועות הלימוד בעברית כבר מגן הילדים. זאת אף על פי שהוראה בעברית הייתה כרוכה אז בקשיים גדולים: המורים לא שלטו עדיין בעברית

30

מדוברת, ולא היו בנמצא ספרי לימוד וחומר עזר (שירים, משחקים וכד') בשפה העברית.

ג. הסתמכות על מבוגרים 35

בן-יהודה דרש גם מהמבוגרים להשתתף במפעל התחייה של השפה ולדבר עברית. כדי לעזור להם בשלבים הראשונים של דיבורם הקים קבוצות שנפגשו לעתים קרובות ושוחחו בעברית. הקבוצות האלה שימשו דוגמה לקבוצות דומות שקמו אחר כך גם בחוץ לארץ, ותרמו לקידום תחייתה של העברית. נוסף לכך פרסם בן-יהודה עיתון בשפה העברית כדי להפיץ את דעותיו ולהשפיע על ציבור רחב יותר. מאחר שהעיתונות נקראה בצמא באותה תקופה, הייתה לעיתונו של בן-יהודה חשיבות רבה בתחיית השפה. 40

ד. מילים מילים

בן-יהודה חשב, אפוא, שיוכל להחיות את העברית על ידי הפעלת הציבור כולו בשמשו דוגמה אישית. עד מהרה הרגיש במוגבלותה של העברית העתיקה לשמש כלשון טבעית ולספק את צורכי הדוברים בחיי היומיום, בעיקר בשל מחסור באוצר המילים. הוא הבין שמחסור זה עלול לסכן את הצלחת תחייתה של השפה כבר בשלביה הראשונים. כדי להתמודד עם בעיה זו, הוא התחיל לבנות רשימות של מילים, חלקן חדשות וחלקן מילים עתיקות שנוספו להן משמעויות חדשות. עם השנים הפכו הרשימות האלה בסיס למילון המפורסם שלו, "מילון הלשון העברית הישנה והחדשה". 45

נוסף על כך הוא הקים בשנת תר"ן את ועד הלשון, ועד של מומחים בעברית, שעזרו לו בחיפושיו ובחידושיו. ועד הלשון הזה הוא הבסיס לאקדמיה ללשון העברית של היום.

לסיכומו של עניין, אין זה מדויק לומר שבן-יהודה החיה את העברית, שהרי גם לפניו לא הייתה העברית שפה מתה, אך כתוצאה ממפעלו הפכה העברית לשפה טבעית, המשמשת את דובריה בכל התחומים גם בכתובה וגם בדיבור. 55

ענו על כל השאלות שלפניכם.

1. מה עשה בן-יהודה כדי להפיץ את הדיבור בעברית? (6 נקודות)
סמנו נכון או לא נכון, לפי הטקסט שקראתם.
	נכון	לא נכון
עזב את הישיבה ועבר ללמוד בבי"ס רוסי.	☐	☐
מרד נגד השלטונות התורכיים וישב במאסר.	☐	☐
דרש ללמד את כל המקצועות בעברית.	☐	☐
האמין כי על היהודים להגיע לעצמאות מדינית.	☐	☐
פרסם עיתונים בשפה העברית.	☐	☐
בנה רשימות של מילים שהיו בסיס למילון.	☐	☐

2. הסבירו מדוע היה חשוב כל כך לחדש מילים בשפה העברית באותה תקופה. (4 נקודות)

3. א. בשורה 9 כתוב שבן-יהודה החליט לאמץ את רעיון הלאומיות. (3 נקודות)
הקיפו את המשפטים שבהם מתאים להשתמש במילה זו.

1. החלטתי _____ גור כלבים קטן.
2. חשוב לנו _____ ארוחה טובה.
3. קשה לי _____ דעות חדשות.
4. אין לי כל כוונה _____ טיול אתגרי.
5. מהגרים צריכים _____ זהות חדשה.

ב. בשורה 18 כתוב "בן-יהודה היה נחוש בדעתו" (2 נקודות)

כשאומרים על אדם שהוא נחוש בדעתו מתכוונים לכך:

1. שהוא ישמש דוגמה ומופת בדעותיו.
2. שהוא החלטי וקשה לשנות את דעתו.
3. שהוא מנחש שרבים יתנגדו לדעותיו.
4. שהוא בעל דעות קיצוניות.

4. א. מה משמעות הצירוף "תחיית העברית" לפי טקסט זה? (4 נקודות)

ב. מדוע הטיף בן-יהודה לתחיית השפה העברית? סמנו את התשובה הנכונה. (3 נקודות)

1. כי העברית היא השפה שבה כתובים ספרי הקודש הקודש.
2. כי הדיבור בעברית הוא חלק חשוב בהשגת עצמאות לאומית.
3. כי העברית היא השפה העתיקה ביותר בעולם.
4. כי הדיבור בעברית מאפשר לילדים להבין את מקצועות הלימוד.

5. בשורה 31 כתוב: "זאת אף על פי שהוראה בעברית הייתה כרוכה בקשיים גדולים."

(3 נקודות)

ממשפט זה אפשר להבין

1. שבגלל הקשיים הגדולים לא למדו בבתי הספר בעברית.
2. שאפילו המורים לא שלטו אז בעברית מדוברת.
3. שלמרות הקשיים למדו את כל המקצועות בעברית.
4. שכדי ללמוד עברית היה צורך בספרי לימוד וחומר עזר.

6. א. בשורה 45 כתוב: "... בשמשו דוגמה אישית" (2 נקודות)

מה המשמעות המילה **בשמשו** במשפט זה.

1. השימוש שלו

2. כאשר שימש

3. בשם שלו

4. שימש אותה

ב. בשורה 48 כתוב: "כדי להתמודד עם בעיה זו..." לאיזו בעיה מתכוונים? (3 נקודות)

7. יש הטוענים שאליעזר בן-יהודה הקריב את בני משפחתו כדי להגשים את חלומו.

מה דעתכם על כך? נמקו את דבריכם על פי הטקסט שקראתם. (10 נקודות)

בכתיבתכם הקפידו על הניסוח, על סימני הפיסוק, על כתיב נכון ועל כתב יד ברור.

פרק שלישי

קראו את הטקסט שלפניכם, וענו על כל השאלות שאחריו.

משקעים בנגב

מעובד על פי אופירה גל, "אל הנגב – פרקים בגאוגרפיה של דרום הארץ", מטי"ח, 2000

המשקעים, הטמפרטורות, הלחות והרוחות הם הקובעים את האקלים בכל מקום בעולם. מהו ביטויים בנגב? בטקסט זה נתמקד במשקעים. ברוב שטחו של הנגב - מבאר שבע דרומה - שורר אקלים צחיח. בחלקו הצפוני של הנגב, באזור שבין באר שבע לבין נחל שקמה, שורר אקלים צחיח למחצה. זהו אזור מעבר בין המדבר לבין אזור גשום יותר, ששורר בו אקלים ים-תיכוני. הנגב - כמו כל האזורים הצחיחים - מאופיין בכמות משקעים קטנה. המשקעים יורדים בעונת החורף, בדרך כלל בחודשים דצמבר, ינואר, פברואר, במשך מספר ימים מצומצם.

5

כמות המשקעים השנתית הממוצעת בנגב הולכת ופוחתת ככל שמתרחקים דרומה ומזרחה. ברוב שטחו של הנגב, באזור שבו שורר האקלים הצחיח, כמות המשקעים השנתית אינה עולה על 200 מ"מ. בשולי הנגב, באזור שבו שורר האקלים הצחיח למחצה, כמות המשקעים גדולה יותר ומגיעה עד כ-400 מ"מ, ואילו באזורים הצפוניים יותר של ישראל, מגיעות כמויות המשקעים עד 800 מ"מ ויותר.

10

מלבד כמותם המועטה, למשקעים היורדים בנגב, יש מאפיינים נוספים: כמויות המשקעים משתנות משנה לשנה. יש שנים שבהן כמות המשקעים גדולה הרבה יותר מהכמות השנתית הממוצעת, יש שנים שבהן כמות המשקעים קטנה ממנה הרבה יותר, ויש אף שנים שבהן לא יורדים משקעים כלל. לדוגמה, כמות המשקעים השנתית הממוצעת באילת היא 32 מ"מ, אך בשנה מסוימת נרשמה שם כמות של 65 מ"מ, ואילו בשנה אחרת נרשמה כמות של 4 מ"מ בלבד.

15

בדרך כלל רוב המשקעים יורדים בחודשים דצמבר, ינואר ופברואר, אולם בכל שנה המשקעים מתפזרים לאורך חודשים אלה בצורה שונה. כך, למשל, בשנה מסוימת לא יורדים משקעים כלל עד חודש ינואר, ובשנה אחרת רוב המשקעים יורדים כבר בחודש דצמבר על אף כמות המשקעים השנתית הקטנה, לפעמים עוצמת הגשמים חזקה ביותר, ובמקרים אחדים, במטח גשם אחד יכול לרדת חלק ניכר מן הכמות השנתית. כך לדוגמה באילת, ידועים מקרים שבהם ירדו למעלה מ-50 מ"מ בתוך יממה אחת ואפילו בתוך כמה שעות, כמעט פי שניים מן הממוצע השנתי!

20

כאשר יורדים בנגב גשמים בעוצמה רבה, נוצרת אחת התופעות השכיחות באזור - תופעת השיטפונות. השיטפון הוא זרם מים חזק השוטף את ערוצי הנחלים. השיטפונות עלולים להקטין נזקים כבדים. הם מציפים שטחים נרחבים, סוחפים את

כל הנקרה בדרכם וגורמים נזקים לכבישים ולשדות שבסביבה. השיטפונות עלולים לגרום אבדות בנפש, אך הם יכולים גם לשמש את האדם ולהיות לו לתועלת.

כמות המשקעים (במ"מ) במבחר מקומות בנגב

משקעים בשנת 1994	משקעים בשנת 1993	משקעים בשנת 1992	משקעים בשנת 1991	ממוצע רב שנתי 1990 - 1961	המקום
144	201	280	253	207	באר שבע
60	36	114	83	81	מצפה רמון
75	17	27	38	48	סדום
65	22	17	37	32	אילת

ענו על כל השאלות שלפניכם.

9. א. לפניכם שלוש הגדרות מתוך המילון למילה **משקעים**. (2 נקודות)

איזו מבין ההגדרות מתאימה למשמעותה בטקסט ?

1. חומרים השוקעים ומצטברים על הקרקעית.

2. רגשות מרים שקשה לשכוח אותם.

3. מים היורדים מן העננים ושוקעים באדמה.

ב. למילה **צחיח** במילון שלושה פירושים. (2 נקודות)

הקיפו את התשובה שבה נמצא הפירוש המתאים לטקסט.

1. חָרֵב – אין בו מים

2. נעדר יכולת התחדשות

3. חסר לחלוחית ועניין

10. א. לפניכם טבלה המשווה בין סוגי האקלים. (4 נקודות)

השלימו על פי הטקסט את המידע החסר בטבלה.

מאפיינים / סוג האקלים	צחיח	צחיח למחצה
אזור		
כמות המשקים		

ב. בשורה 14 כתוב: "מלבד כמותם המועטה, למשקעים היורדים בנגב יש מאפיינים נוספים". ציינו שני מאפיינים למשקעים היורדים בנגב. (6 נקודות)

_____ .1

_____ .2

11. א. עיינו בטבלה **כמות המשקעים (במ"מ) במבחר מקומות בנגב** והשוו בין כמות המשקעים **בסדום** בשנת 1993 לבין כמות המשקעים **בסדום** ב-1994. (4 נקודות)

ב. הסבירו מה אפשר ללמוד מהשוואה זו? העתיקו מן הטקסט משפט המתאים לדבריכם. (6 נקודות)

12. א. בשורה 11 מופיע הצירוף **שולי הנגב**. לאיזה אזור הכוונה? (2 נקודות)

ב. בשורה 27 כתוב: "... נוצרת אחת התופעות השכיחות באזור." (2 נקודות)
פירוש המילה **שכיחות** במשפט זה:

1. נפוצות

2. נדירות

3. חד פעמיות

4. מרשימות

